TURINYS

ĮŽANGA

Jos
laikė
dangų
10

Inga
ir
Rimas
Tuminai
12

Eglė
ir
Romas
Kvintai
80

Laima
ir
Dalius
Mertinai
138

Dalia
ir
Vytautas
Kernagiai
256

Ramutė
Rachlevičiūtė
ir
Faustas
Latėnas
184

Loreta
Bartusevičiūtė-
Noreikienė
ir
Virgilijus
Noreika
308

PABAIGOS
ŽODIS
356

NUOTRAUKŲ
ŠALTINIAI
359

P. 8–9. Karlas Friedrichas Schinkelis. W. A. Mozarto operos „Užburtoji fleita“ spektaklio scenovaizdžio eskizas, 1815 m. (Berlyno valstybiniai muziejai, Graviūrų kabinetas)

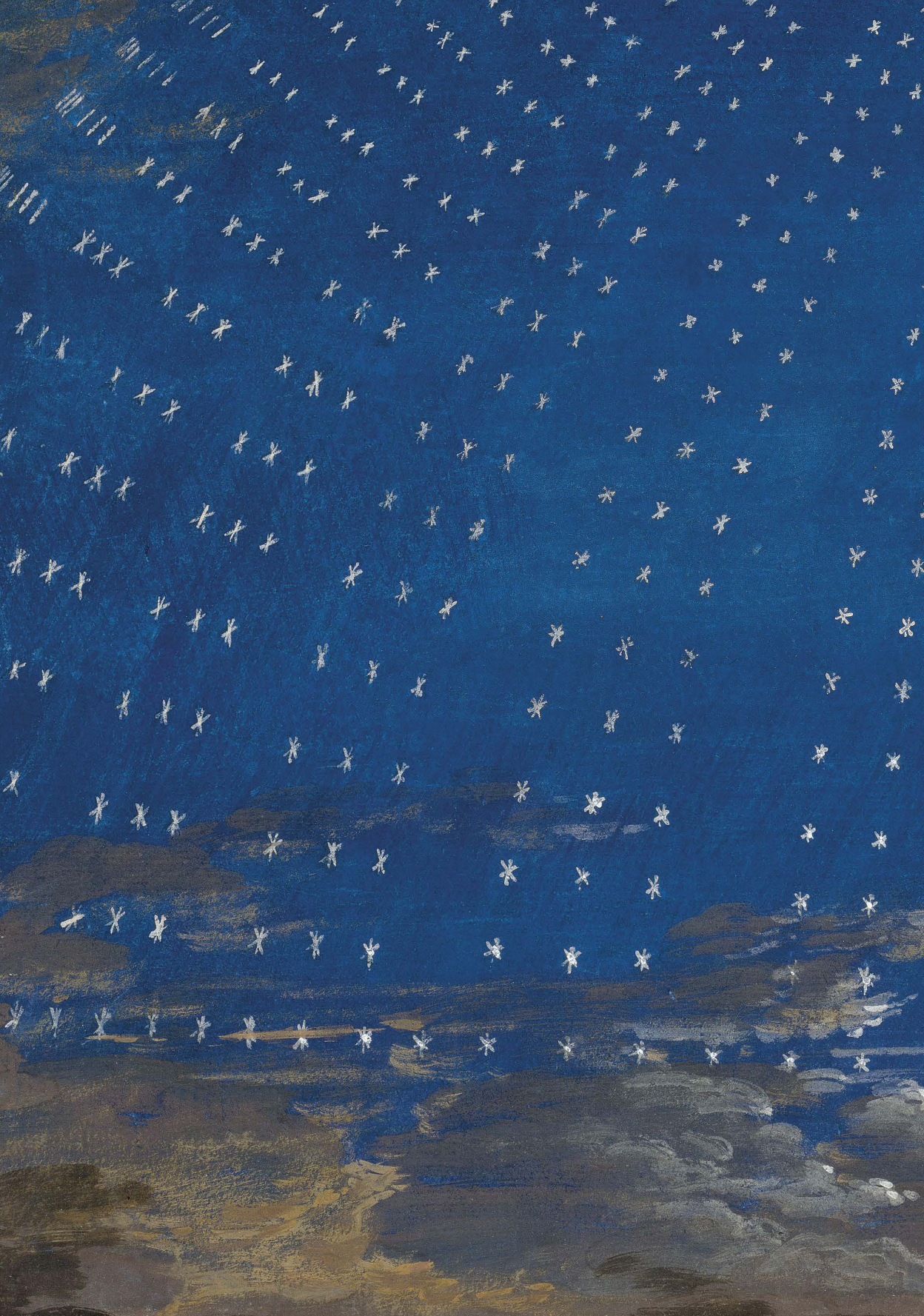

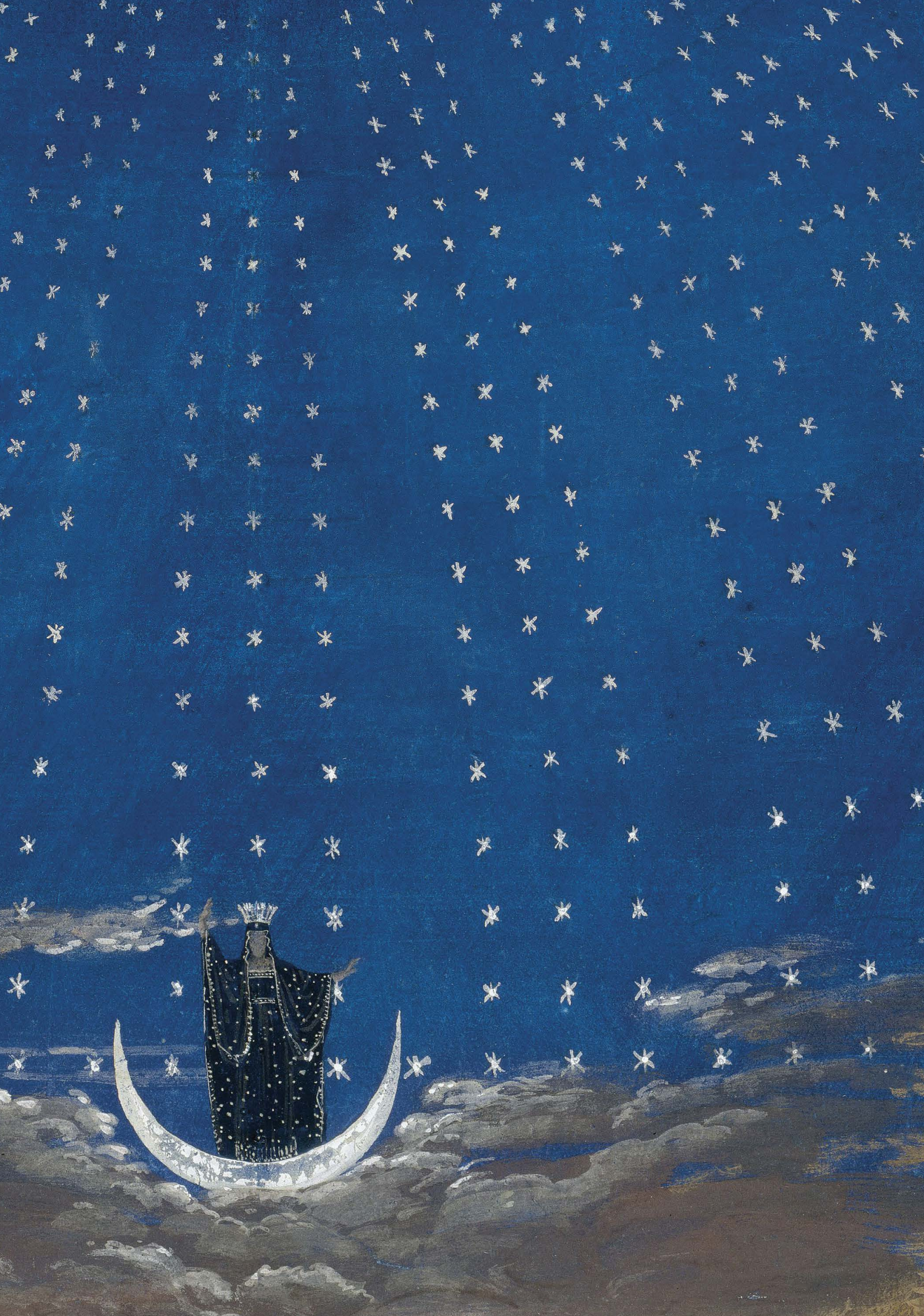

ĮŽANGA

Jos laikė dangų

Istorija visada prisimins tuos, kurie tapo epochų ikonomis. Stovėjo scenos šviesoje, maudėsi šlovėje ir turtino mūsų kultūros lobyną. Mes žinome jų pavardes, jų darbus, jų didybę. Rimas Tuminas, Romas Kvintas, Dalius Mertinas, Faustas Latėnas, Vytautas Kernagis, Virgilijus Noreika. Ir dešimtys kitų.

Mes žavėjomės jų spektakliais, muzika, skulptūromis, plojome aktoriams. Bet niekada nematėme tų gijų, kuriomis genijų Moterys rišo jų gyvenimus prie žemės, nes anapus teatro užuolaidų, kino bei televizijos ekranų, dirbtuvių durų, kai nusileisdavo uždangos ir nutildavo aplodismentai bei liaupsės, vykdavo kita, kur kas tylesnė, bet ne mažiau titaniška kūryba.

Ši knyga – tai ne dar viena garsių vyrų biografija. Tai Meilės, Pagarbos, Dėkingumo himnas Moterims, kurios stovėjo greta, bet niekada – už jų.

Jos buvo ne tik savo vyrų šlovės stebėtojos ar tiesiog didžiųjų talentų šešėliai, bet ir tos, kurios savo Meile ir, tiesą sakant, juodu darbu, dažnai kvepiančiu ir skausmu, paženklintu neretai ir neištikimybės šešėliu, tuos vyrus išlaikė aukštumoje. Jos buvo tos, kurios savo rankomis, širdimi ir begaline kantrybe laikė Dangų virš savo vyrų galvų, kad vieną dieną jis neužgriūtų nuo kūrybinių krizių, kasdienybės svorio ar likimo smūgių.

Jos kūrė saugumą ten, kur siautė jų vyrų kūrybinių ieškojimų audros ir liejosi nevaldomos aistros. Jos tiesė tiltus virš pavojų, kurių mes nė neįtarėme esant.

Šiandien jos visos išgyvena tą pačią skaudžią patirtį – neteko savo vyrų – juos pasiglemžė neganda. Dangus, kurį jos taip ištikimai saugojo, pasikeitė negrįžtamai. Tačiau jų stiprybė niekur nedingo.

Knygoje „KĄ DOVANOJA MEILĖ“ puslapis po puslapio pamatysite tikrąją Meilės kainą ir jos dovaną. Tai pasakojimas apie šešių Moterų moteriškąją jėgą, gebėjimą išlikti savimi šalia charizmatiškųjų savo vyrų. Ir apie tai, kas lieka, kai nutyla paskutiniai bendro gyvenimo akordai.

Ačiū Jums už tai, kad laikėte vyrų Dangų.

Ir ačiū už drąsą prakalbėti, nes Jūsų visų gyvenimas buvo painus kryžiažodis ir, kaip sako knygoje Dalia Kernagienė, tik Jūs žinote jo paskutinę raidę.



Inga ir Rimas Tuminai

Inga Tuminienė, 2026 m.
Vyginto Skaraičio nuotr.


ВОЙНА
И
МИРЪ

Egzaminas, trunkantis visą gyvenimą

„Rimas man dovanojo visą gyvenimą. Tas gyvenimas tikrai buvo nelygus. Ir su akmenimis, ir su viršukalnėmis, ir su tragedijomis, ir su didžiausiais džiaugsmais, euforijomis, o kartais ir, atrodo, krentantis į bedugnę.“

(INGA)

* * *

Rimas Tuminas, 2020 m. Daumanto Todeso archyv.

„Tumino Inga“. Taip jau daug metų parašyta mano mobiliojo telefono vardų sąraše. Bet nutarusi rašyti šią knygą, ilgai nedrįsau jai paskambinti. Nedrįsau apsilankyti, nors abi gyvename Senamiestyje, per tris namus viena nuo kitos. Ne kartą vakare vaikščiodama esu užėjusi į siaurą kiemą, į kurį žvelgia jų buto langai. Vėjas nešiodavo iš Rotušės atpūstus rudeninius lapus. Po kojomis girgždėdavo sniegas, tyliai krisdavo snaigės. Pakvipdavo pavasariu, nors saulė nenoriai lankydavo tamsoką Senamiesčio kiemą.

Žvelgdama aukštyn į namo langus, mėgindavau prisiminti, kurie yra Tuminų, nes lankiausi gal prieš trisdešimt penkerius metus, kai Rimas ir Inga ėmė čia kurti savo gyvenimą. Kai būsimuosiuose

kambariuose riogsojo maišai su cementu, mėtėsi statybinės medžiagos, vienas po kito marširavo būsimo Mažojo teatro aktoriai, padedantys savo režisieriui remontuotis butą, pokštelėdavo atkemšami buteliai raudonojo vyno. Panašiu metu kilo ir Mažasis teatras, ir netrukus ant pastolių jau buvo rašomi būsimų spektaklių juodraščiai.

Ir tarp viso šio chaoso, jį suvaldydama, stovėjo viena Moteris. Tumino Inga.

Nors per 50 pažinties metų ne kartą esu rašiusi apie Lietuvos teatro genijų Rimą Tuminą, skverbtis į jo žmonos Ingos pasaulį buvo nedrąsu. Bijojau jos „Ne!“. Supratau, kiek daug ši moteris jam reiškė. Saugojusi mums iki paskutinio atodūsio teatro magą, nutiesusį kelią į žmogaus sielos didybę.

Daug kas bandė rašyti ir rašė apie Rimą Tuminą. Apie jo tiesiog nepakeliamą talentą, deginantį jį patį... Apie šlovę. Ligą. Bet niekas iki šiol nepaklausė: o kas stovėjo jam už nugaros, kai scenoje užgesdavo prožektoriai ir nutildavo žiūrovų ovacijos? Kas laikė už rankos, kai jis žvelgė į nuodėguliais virtusią, jo paties rankomis šeimai kurtą sodybą? Kas buvo tvirtovė gyvenimo audrų blaškomam kūrėjui? Tad šis pasakojimas bus ne tik apie Teatrą, nors teatro čia daug. Jis – tik fonas, tik dulkėta dekoracija. Čia susidurs ne tik menas ir buitis, bet ir didžioji gyvenimo padiktuota režisūra, kurioje Inga Burneikaitė-Tuminienė turėjo rasti savo vietą šalia Genijaus, kurio visas gyvenimas buvo Teatras. Šis pasakojimas bus apie tai, ką dovanoja meilė, kuri prasidėjo nuo jaunystės atodūsio ir išaugo iki tvirtovės. Apie studentę, kuri išdrįso pamilti Meistrą, apie moterį, kuri išmoko gyventi jo šešėlyje taip, kad pati netaptų šešėliu. Šis pasakojimas nebus ir apie Mirtį, nors mirtis jį palytės. Pasakojimas bus apie tai, kaip viena moteris sugebėjo tapti Genijaus namais. Apie tai, kad meilė žmogui išėjus nedingsta, ji tik pakeičia formą. Iš aistros gyvenimui ji virsta tyla, teatro šurmulys ir chaosas – paukščių giesme virš jų sukurtų namų stogo.

Tai bus Ingos Tuminienės istorija. Apie tai, kaip pasistatyti namą nuolat judančiame smėlyje ir išsaugoti save, kai visas gyvenimas priklausė Jam.

Vieną dieną surinkau telefone numerį „Tumino Inga“. Ji atsiliepė, kaip visada rami, santūri, jaučianti savo vertę. Prisiminusi, kas stovėjo jos pusėje, kai jos vyras buvo talžomas. Atsiliepė – ir prasidėjo šio rašinio istorija.

Tai Ingos istorija. Atvira, vietomis skaudi, kvepianti ir jų kaimo sodybos, kurią jai reikia išsaugoti, žeme. Ir teatro grimu.

Skaitykite ją lėtai, nes čia kiekviena pauzė, kaip ir Rimo Tumino spektakliuose, reiškia daugiau nei žodžiai.

• • •

Mes sėdėjome ir kalbėjomės Tuminų buto virtuvėje. Vis dar sakau „Tuminų“, nors Inga jau treji metai čia viena. Sakau „Tuminų“, nes atrodė, kad net oras čia virpa nuo tirštų Ingos prisiminimų.

Inga verda kavą, stato ant stalo puodelius. Tas paprastas ritualas man kažkodėl priminė spektaklio pradžią: veiksmas jau prasidėjo, bet aktoriai dar tyli, ir tyla skelbia kažko dar nežinomo pradžią.

Nors mano būsimi klausimai turbūt dūzgė Ingai galvoje, ji sėdėjo rami, elegantiška, vilkinti kasdieniškai. Tas ypatingas dvasios inteligentiškumas, gyvenimo įspausta kantrumo žymė žvilgsnyje, būdingame tik didžiųjų vyrų moterims.

Ingos žvilgsnyje ir tyloje – tiek daug neišsakytų paslapčių, kurių, matyt, užtektų visam Antono Čechovo novelių tomui.

„A. Čechovas tik pradeda nuo to, kuo baigia G. Mopasanas. A. Čechovas praleidžia tą tarpsnį, kur meilė yra idilė, ir pradeda nuo to, kad herojumi turi tapti ne išbandymuose, o kasdienybėje.“

(R. TUMINAS, 2006 M.)

Inga Tuminienė. Moteris, kuri dešimtmečius mokėsi kvėpuoti tuo pačiu ritmu kaip ir jos vyras. Žmogumi, kurio galvoje, matyt, nuolat vykdavo repeticijos, net kai jis prie vakarienės stalo tiesiog pjaustydavo duoną.

Ar gyventi su Tuminu – tai buvo gyventi nuolatinėje repeticijoje, o gal tarsi laikant niekada nesibaigiantį egzaminą? – kalbėsiuosi su Inga apie tai. Nes Tuminas nebuvo tas vyras, kuris parėjęs namo pasikabina paltą ir pamiršta darbą. Pamiršta teatrą. Nes jis pats buvo Teatras. Kiti vyrai aptarinėdavo krepšinį, o jis kūrė spektaklius ne tik teatre, bet gal ir čia, namų virtuvėje. Jis matė spektaklį net tyloje, kurią taip mėgo savo kūriniuose.

O Inga? Ji buvo ta, kuri girdėdavo vyro tylą. Ji buvo jo žemė, kai jis per daug pakildavo į savo metafizines aukštumas. Kol jis Maskvoje ar Italijoje lipdė šedevrus iš aktorių sielų, ji čia, Lietuvoje, lipdė jo gyvenimo stuburą.

Ne idilė šeimoje ir ne šlovės palytėjimas čia buvo svarbiausi. Ne jų šeimos pergalės ir ne jų nusivylimai. Šlovė šioje šeimoje buvo tik dūmai. Svarbiausia, kas likdavo už uždarų durų. Tai buvo jų gyvenimiškas dialogas. Turbūt kartais aštrus, kartais skaudus, gal net prie išsiskyrimo ribos. Bet pilnas tos jų bendros paslapties, kuri nebuvo kitiems atskleista ir kurią kitiems nebuvo lengva suprasti iki galo.

Taip, jų istorija kvepia ir Mažuoju teatru. Jo drėgnais rūsiais, dulkėtomis užuolaidomis, aktorių prakaitu ir grimu. Bet ir begaliniu tikėjimu, kad menas svarbesnis už buitį. Inga pasirinko ne teatro primadonos vaidmenį, nors galėjo. Ji pasirinko kartais likti šešėlyje ne todėl, kad būtų silpna. Priešingai, tik labai stipri moteris gali leisti kitam šviesti taip ryškiai.

Bet tame šešėlyje ir buvo visa tiesa. Kai Rimą Tuminą mėtė ir vėtė ligos, kai jį talžė politiniai skersvėjai ir stingdė svetimų miestų šaltis, jis visada žinojo: yra Inga. Yra uostas. Yra žmogus, kuris supranta jo tylėjimą. Ir klaidas. Gal net išdavystes.

„Pareinu į namus (Maskvoje – aut.), vaikštau po kambarius... Man gera būti vienam. Suprantu, čia senatvės požymis. Žmona Inga supras. Aš jaučiu ją iš tolo. Ji kantriai, ramiai, išmintingai ištvėrė visus mano nuklydimus. Inga – stiprusis mano užnugaris. Mano moteris.“ – Po tų žodžių vėl čirkštelėjo degtukas. Stojo ilga tyla. Tyla, kuria daug buvo pasakyta.

(R. TUMINAS, 2016 M.)

Vartant Ingos ir Rimo Tuminų gyvenimo puslapius supranti viena: genijai nėra patogūs žmonės. Jie erzinantys, reiklūs, beviltiškai nepraktiški ir jautrūs. Bet Inga sugebėjo iš jų gyvenimo padaryti tai, kas buvo beveik neįmanoma, – ji išsaugojo Moterį savyje, net būdama didžiojo Meistro šešėlis.

„Teatro prigimtis – lyg motinos.
Jis tavęs niekada nebaudžia, o priglaudžia,
atleidžia, nuramina...“

(R. TUMINAS, 2024 M.)

Tai buvo gyvenimas, kuriame Teatras nebuvo darbas. Tai buvo diagnozė. Ir Tumino Inga šią diagnozę priėmė kaip didžiausią dovaną su ta ramybe, kurią išlaikė iki paskutinio veiksmo.

Ar gyvenimas su didžiuoju Kūrėju buvo jo žmonos auka?

Tai nebuvo auka. Tai buvo Ingos pasirinkimas būti dalimi kažko didingesnio. Pasirinkimas visą gyvenimą stovėti šalia degančio fakelo. Ir kai mes turime Tuminą, palikusį mums neužmirštamus „Vyšnių sodą“, „Tris seseris“, „Nusišypsok mums, Viešpatie...“, turime suprasti: pusė tos šviesos priklauso Moteriai, kuri tyliai laikė jį už rankos ir tuomet, kai aplinkui jo gyvenimas dengėsi tamsa.

Kol Inga pasakojo, aš žiūrėjau į jos rankas. Mažutes, bet, atrodytų, tokias tvirtas. Nudiržusias, be manikiūro pėdsako. Pilančias man kavą, pastumiančias artyn cukrinę. Ant to paties stalo, prie kurio gal šimtus kartų buvo geriama arbata, kur gal šimtus kartų garuojant ar jau atvėsus kavai laukta durų trinktelėjimo, kai vėlyvą vakarą namo pareina vyras. Kur gal ne vieną kartą kava būdavo geriama tylomis, neleidžiant išsprūsti kartiems žodžiams. Rankas, besirūpinančias, kad dabar man, įsibrovusiai į jos ir jos vyro gyvenimą, čia būtų patogu ir jauku.

Žiūriu į jos rankas – atleisk, Inga, jei kalbėsiu šiek tiek patetiškai, nes žinau, kad patetikos tu nemėgsti, – ir matau jas, pasakojančias jų šeimos istoriją apie tai, kas lieka, kai nutyla plojimai. Apie kasdieninį jos darbą, saugant Atmintį. Žiūrėjau į jos rankas ir galvojau: kiek jos vyro pasaulių teko laikyti šioms rankoms? Kiek kartų ji tiesiog prisėsdavo prie jo virtuvėje, kai vyras grįždavo vėlų vakarą nusivylęs savimi ir visu pasauliu, tebekvepiantis dulkėmis ir įniršiu, kad jo idėjos stringa.

Aš matau rankas, kurias išvagojo gyvenimas. Rankas, kurios nebijo kaimo darbų, nebijo sunkaus juodžemio, nebijo ankstyvų rytų ir vėlyvų vakarų einant Rimo pramintais sodybos takais vien tam, kad išlaikytų jo pasaulį, kad jo sodintų vyšnių sodo žiedlapiai nenubyrėtų per anksti, o obelys nenušaltų.

Pasakysiu romantiškiau: žiūrėdama į jos rankas matau ne nuovargį, o ištikimybę. Šios rankos dešimtmečius tyliai laikė Rimo Tumino gyvenimo rėmus, o šiandien vienintelės suteikia gyvastį jo puoselėtam sodui. Tos rankos išpildė ir paskutinį vyro norą – įsupo jo kūną į baltą drobulę. Tai rankos, kurios glostė, kūrė ir statė, o dabar kantriai ir be skundų neša vyro svajonės naštą, neleisdamos jai nuvysti.

Keista, tiesa, kiek daug gali papasakoti Moters rankos, geriant kavą prie seno medinio nugludinto virtuvinio stalo Vilniaus senamiestyje.

Vaikystė

Buvau pats laimingiausias vaikas pasaulyje. Labai tėvų mylima. Gimiau Šiauliuose, į Vilnių tėvai persikėlė tik man bebaigiant vidurinę mokyklą. Visa mano šeima – žemaičiai nuo Laukuvos, Šilalės. Lechavičiai. Mano senelis, mamos tėtis, iki karo buvo Laukuvos pradinės mokyklos direktorius, o močiutė – mokytoja. Jie ir gyveno mokyklos palėpėje. Mama buvo jauniausia iš trijų seserų, trejų metukų per pirmą vežimą su šeima išvežta į Sibirą. Jiems dar iš vakaro buvo pasakyta, kad išveš, bet senelis nepatikėjo: už ką mane vežti? Bet iš ryto – beldimas į duris. Ką močiutė spėjo į maišiuką įsidėti, tiek ir turėjo. Su trimis dukrytėm buvo įgrūsta į sunkvežimį ir išvežta. Visi pateko į Komiją. Čia buvo absoliutus badas. Senelis mirė pirmas, po jo mirė vyriausia mamos sesutė, o mano mamą ir jos kitą sesutę atidavė į vaikų namus, nes močiutė nebegalėjo jų išmaitinti. Ir žiemą tos mažytės mergaitės eidavo kelis kilometrus per speigą lankyti savo mamos, kuri paskui taip pat mirė iš bado.

Mergaites po karo, gal 1947 metais, kai buvo susitarta dėl išvežtų vaikų grąžinimo, pargabeno atgal į Lietuvą, į vaikų namus Vilniuje, Filaretų gatvėje. Iš čia jas pasiėmė senelio sesuo iš Laukuvos. Taip mano kelerių metukų mama vėl atsidūrė Laukuvoje, šįkart pas tetą. Bet jos gyvenimas nebuvo saldus. Visi tuo metu gyveno labai sunkiai. Mano mama, sulaukusi penkiolikos, nuvyko mokytis į medicinos seserų mokyklą Panevėžyje, septyniolikos gavo paskyrimą dirbti medicinos sesele Šiauliuose, mokėsi vakarinėje mokykloje, čia sutiko mano tėtuką ir pateko į Burneikų šeimą. Susituokė labai jauni, mano tėveliui tik tik buvo suėję aštuoniolika, mamai – devyniolika.